

Paulina Filip, Mariola Grzebyk

Uniwersytet Rzeszowski

OCENA STANU I ROZWOJU BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH (W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM)

1. Wstęp

Wszystkich skutków członkostwa Polski w UE nie da się zmierzyć jednym miernikiem. Nie ma możliwości ich dokładnej kwantyfikacji ze względu na wielość i różnorodność czynników ją determinujących. Dodatkowo ocenę bilansu integracji Polski z Unią Europejską utrudnia fakt nakładania się rezultatów transformacji systemowej na skutki tego procesu. Przystąpienie do Unii Europejskiej stanowi szansę umocnienia pozycji politycznej naszego kraju, odgrywającego ważną rolę we współpracy między państwami Europy Środkowo-Wschodniej. W analizach korzyści i kosztów członkostwa Polski w Unii szczególnego znaczenia nabierają argumenty ekonomiczne. Wśród nich bardzo ważny jest swobodny dostęp do jednolitego rynku wspólnoty i swobodny przepływ kapitału. Dla przedsiębiorców oznacza to możliwość zwiększenia rozmiarów produkcji, korzyści skali, zwiększenie presji konkurencyjnej. Wzrost konkurencji wywołuje zmiany strukturalne w gospodarce i przyspiesza postęp technologiczny, a w rezultacie prowadzi do zwiększenia efektywności gospodarowania. Ocena kosztów i korzyści członkostwa Polski w UE jest problemem trudnym do jednoznacznego ujęcia, co wynika przede wszystkim z wielu różnorodnych czynników oceny i zbyt małego doświadczenia praktycznego w tym względzie. Proces integracji powinien być oceniany całościowo, a kosztów transformacji gospodarczej nie należy traktować jako cenę członkostwa, lecz cenę wieloletniego zapóźnienia w rozwoju polskiej gospodarki.

2. Czynniki motywujące inwestorów zagranicznych do lokowania kapitału w Polsce

Transformacja polskiej gospodarki w gospodarkę rynkową (zwłaszcza w strukturach zjednoczonej Europy) w dłuższym czasie nie jest możliwa bez znacznego zaangażowania obcego kapitału. Inwestycje napływające do gospodarki danego kraju są traktowane jako oszczędności, wypełniające różnicę między poziomem wewnętrznych oszczędności a wielkością krajowych inwestycji. Przez inwestycje zagraniczne rozumie się nabycie praw do dochodów, które są wytwarzane przez działalność w jednym kraju, a zwłaszcza przez mieszkańców innego kraju. Inwestycje zagraniczne zazwyczaj dzieli się na dwie podstawowe grupy – inwestycje bezpośrednie i inwestycje portfelowe. Inwestycje bezpośrednie występują wtedy, gdy inwestor zachowuje znaczny stopień kontroli w procesie podejmowania decyzji finansowych na poziomie mikroekonomicznym (tzw. pakietu kontrolnego), a inwestycje portfelowe występują w sytuacjach braku bezpośredniej kontroli nad tym procesem (Buckley 2002). Bezpośrednie inwestycje zagraniczne mogą przyjmować różne formy, np.: założenie w innym kraju nowego przedsiębiorstwa lub filii, rozszerzenie działalności już istniejącej, wykupienie całego przedsiębiorstwa lub części aktywów. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne odgrywają ważną rolę w rozwoju gospodarczym. Oddziałując na proces prywatyzacji sektora publicznego, postęp technologiczny, wielkość i jakość zatrudnienia, konkurencyjność, przyczyniają się w pewnej mierze do zdynamizowania rozwoju gospodarczego kraju. Każda decyzja o bezpośrednich inwestycjach zagranicznych jest wynikiem oddziaływania wielu czynników, które są nierozzerwalnie związane z sytuacją ekonomiczną przedsiębiorstwa podejmującego taką decyzję. Ważne są również determinanty efektywnościowe, tj. optymalne rozwiązania uwarunkowań rynkowych i kosztowych. Istotną grupą motywów są uwarunkowania związane z klimatem inwestycyjnym. Przez to pojęcie rozumie się działania państwa (regionu) zachęcające potencjalnych inwestorów do podjęcia bezpośredniej inwestycji. Z przeprowadzonych badań wynika, że szczególną uwagę inwestorów zagranicznych przyciągają takie czynniki, jak tania i relatywnie dobrze wykształcona siła robocza, perspektywy wzrostu gospodarczego, wielkość rynku, podaż siły roboczej, możliwość redukcji kosztów (Gorzelań-Dziadowiec 2003.)

Na społeczne postrzeganie inwestycji zagranicznych w Polsce składa się wiele elementów, spośród których można wyróżnić: opinie o szansach i zagrożeniach związanych z obecnością inwestorów zagranicznych, mity i stereotypy zakorzenione w tradycji kulturowej, dynamikę przemian systemowych, specyficzne cechy postaw i mentalności. Wiele badań przeprowadzonych pod kątem postrzegania BIZ przez ludność Polski ukazuje nam obraz ewoluowania społecznej percepcji kapitału zagranicznego. Jeszcze do 1998 r. aż 62% badanych uznawało inwestycje zagraniczne za korzystne dla polskiej gospodarki. Od 1999 r. silnie wzrósł krytycyzm wobec napływu i działalności obcych inwestorów. Wprawdzie nadal przeważał

pogląd, że obecność kapitału zagranicznego jest korzystna dla polskiej gospodarki, jednak pogląd ten podzielało tylko 44% respondentów, a tylko 7% osób było przekonanych o niekorzystnym wpływie BIZ na gospodarkę (*Inwestycje...* 2003). Napływ kapitału zagranicznego budzi największe obawy u rolników i mieszkańców wsi. Niechęć wobec obcych inwestorów była skorelowana z procesem przystosowawczym do wstąpienia do Unii Europejskiej. Charakterystyczny dla tej grupy jest brak własnego zdania. Aż 48% rolników nie jest w stanie sprecyzować swoich poglądów w tej kwestii, co stanowi dodatkowy argument na rzecz podjęcia akcji edukacyjno-szkoleniowej, mającej na celu przybliżenie polskiemu społeczeństwu problematyki unijnej, a szczególnie koncepcji swobody przepływu kapitału. Z kolei środowiska reprezentujące rolników podkreślają konieczność ostrożnego podchodzenia do problemu zagranicznych inwestycji w przemyśle rolno-spożywczym. Zdaniem polityków, należy twardo negocjować warunki współpracy niezbędnej do zapewnienia zrównoważonego rozwoju gospodarczego.

Pod względem wielkości inwestycji zagranicznych Polska zajmuje pierwsze miejsce wśród krajów Europy Wschodniej. Stan inwestycji bezpośrednich w Polsce o wartości powyżej 1 mln USD osiągnął wartość ponad 65 mld USD. Kapitał zagraniczny zainwestowany ogółem do 2004 r. przekroczył wartość 76 mld USD (*Lista...* 2004). Inwestycje zagraniczne zrealizowane w Polsce w ostatnich latach pochodziły głównie z Unii Europejskiej. Inwestorzy z tych krajów zainwestowali dotychczas blisko 75% ogółu kapitału zagranicznego. W 2004 r. najwięcej inwestowały firmy zarejestrowane w Niderlandach, a następnie inwestorzy z Niemiec. Na trzecim miejscu pod względem wartości inwestycji uplasowały się korporacje transnarodowe. Coraz więcej inwestorów mających swoje siedziby w Stanach Zjednoczonych czy w Azji inwestuje w Polsce poprzez swoje oddziały w krajach europejskich, a najważniejszym krajem pośredniczącym w tych inwestycjach jest Holandia. Na liście największych inwestorów zagranicznych w Polsce znajdują się 993 firmy z 36 krajów. Nadal najliczniejszą grupę inwestorów stanowią firmy niemieckie – 227 przedsiębiorstw, na drugim miejscu znajdują się inwestorzy ze Stanów Zjednoczonych – 124, na trzecim miejscu Niderlandy – 106, a dalej Francja – 92 i Włochy – 65.

3. Ocena bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie podkarpackim

Każdy z regionów odznacza się swoimi atutami i szczególnymi cechami. Podstawowym atutem województwa podkarpackiego jest jego położenie, pozwalające na łatwe nawiązywanie kontaktów w sąsiednimi krajami. Przygraniczne położenie i sąsiedztwo z rynkiem wschodnim stwarza naturalne, dogodne warunki do rozwoju współpracy gospodarczej oraz szeroko rozumianej współpracy transgranicznej. W województwie podkarpackim jest 160 gmin, w tym 4 powiaty grodzkie oraz 20 powiatów ziemskich. W regionie obserwuje się niekorzystną strukturę agrarną, uniemożliwiającą osiąganie dobrych rezultatów w gospodarce, oraz słabo rozwi-

niętą infrastrukturę techniczną, zniechęcającą potencjalnych inwestorów do tworzenia nowych przedsięwzięć na terenie województwa. Województwo podkarpackie plasuje się na przedostatnim miejscu, jeżeli chodzi o PKB *per capita* (75% średniej krajowej). Powoduje to wiele negatywnych następstw ekonomicznych, które mają niekorzystny wpływ na cały proces lokalizowania nowych inwestycji krajowych i zagranicznych. Widoczne jest to zwłaszcza w następujących dziedzinach:

- wolniej niż w pozostałych regionach kraju przebiegają procesy przekształceń własnościowych,
- zbyt mała jest dynamika rozwoju zakładów prywatnych,
- o wiele mniejszy niż w innych częściach kraju jest udział spółek i zakładów z udziałem kapitału zagranicznego,
- o wiele gorsza niż w innych częściach kraju jest struktura bezrobocia.

Jak widać, jest wiele istotnych powodów inwestowania w województwie podkarpackim. Ich wsparciem mogą być korzystne dla inwestorów warunki działania. Należy do nich zaliczyć niższy poziom wynagrodzeń, dobre kwalifikacje pracowników, duży potencjał ludnościowy, tanie nieruchomości. Ośrodki miejskie regionu oferują inwestorom zarówno atrakcyjne pomieszczenia biurowe, jak i powierzchnie produkcyjne i magazynowe. Uznaje się, że wiele firm może traktować region jako bazę do dalszych inwestycji w krajach byłego ZSRR. Województwo położone na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych ma wiele możliwości rozwoju, dogodne połączenia lotnicze, kolejowe i drogowe.

Na obszarze województwa działa ogółem ponad 140 tys. podmiotów gospodarczych – zarówno dużych przedsiębiorstw, jak i tych należących do sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Rozwój przedsiębiorczości, wprowadzanie nowoczesnych technologii do produkcji i nowego stylu zarządzania niewątpliwie wpływa na rozwój gospodarczy regionu. Struktura własności przedsiębiorstw, zaprezentowana dalej, jest podobna do struktury w innych regionach Polski. Stan spółek handlowych w województwie podkarpackim w latach 2003-2004 pokazano w tab. 1.

Tabela 1. Stan spółki z udziałem kapitału zagranicznego w województwie podkarpackim

Spółki handlowe	2003 r.	Struktura	2004 r.	Struktura
Spółki akcyjne, w tym:	248	100	271	100
z udziałem kapitału zagranicznego	32	12,9	36	13,3
Spółki z o.o., w tym:	3954	100	4120	100
z udziałem kapitału zagranicznego	599	15,1	611	14,8

Źródło: obliczenia własne na podstawie (*Działalność...* 2004).

Liczba przedsiębiorstw działających w formie spółek handlowych stopniowo się zwiększa, a wśród nich przeważają spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Warto w tym miejscu dodać, że udział spółek z udziałem kapitału zagranicznego, choć nie jest przeważający, jednak wciąż się zwiększa. Świadczy to, że inwestorzy zagraniczni chcą lokować swój kapitał w regionie. Stan spółek z udziałem kapitału

zagranicznego w województwie według liczby pracujących przedstawiono w tab. 2.

Tabela 2. Liczba spółek z kapitałem zagranicznym zarejestrowanych w rejestrze REGON w województwie podkarpackim według liczby pracujących

Wyszczególnienie	2003 r.	2004 r.
Liczba spółek handlowych ogółem, w tym:	631	647
spółki o liczbie pracujących 9 i mniej	504	512
spółki o liczbie pracujących 10-49	76	81
spółki o liczbie pracujących 50-249	26	28
spółki o liczbie pracujących 250 i więcej	25	26

Źródło: obliczenia własne na podstawie (*Działalność...* 2004)

Na województwo podkarpackie przypada obecnie 50% średniej krajowej inwestycji realizowanych w poszczególnych województwach oraz 25% średniej krajowej inwestycji zagranicznych. Ze względu na rodzaj działalności liczba spółek z kapitałem zagranicznym przedstawia się następująco: w branży przetwórstwo przemysłowe działało 188 podmiotów, handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów mechanicznych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego – 312, obsługa nieruchomości, wynajem, nauka i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej – 31, budownictwo – 35, transport, gospodarka magazynowa i łączność – 27, a w innych zdecydowanie mniej. Według kraju pochodzenia głównego udziałowca największa liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego pochodziła z Niemiec (66 spółek), Ukrainy (48), USA (29), Włoch (13), Francji (11). Całkowita wartość inwestycji zagranicznych w podkarpackim wynosiła na koniec ostatniego roku ponad 2 mld USD. Najwięcej zainwestowały w regionie firmy z USA, Holandii i Norwegii. Zauważyć można wzrost kapitałów własnych przedsiębiorstw, pochodzących ze źródeł zagranicznych, wynoszący obecnie 873,5 mln USD. Świadczyć to może, że pomimo barier i ograniczeń, jakie inwestorzy napotykać na swojej drodze, południowo-wschodnia Polska jest nadal atrakcyjnym regionem, w którym warto inwestować i ponosić ryzyko.

Inwestycje zagraniczne oddziałują na gospodarkę Podkarpacia na wielu płaszczyznach. W sposób pozytywny wpływają one na zmniejszenie niedoboru kapitału rodzimego, przyczyniają się do modernizacji infrastruktury produkcyjnej. Inwestycje zagraniczne wpływają również na politykę regionalną województwa podkarpackiego, są motorem przyspieszenia rozwoju regionu poprzez dynamizację poszczególnych gałęzi przemysłu. Ograniczają niekorzystne zjawiska, takie jak bezrobocie czy migracja wykształconej siły roboczej. Na Podkarpaciu można zauważyć wiele korzystnych przemian podnoszących jakość kapitału ludzkiego i zwiększających innowacyjność regionalnej gospodarki. Włączenie Polski do Unii Europejskiej otwiera przed województwem podkarpackim wiele nowych możliwości. Położone przy najdalej wysuniętej na wschód przyszłej granicy Unii, w pobliżu nowych i chłonnych rynków, jest atrakcyjnym miejscem do lokowania nowych inwestycji, ale efektów w tak krótkim okresie trudno oczekiwać. Szansą woje-

wództwa jest również ukończenie budowy autostrady A-4 oraz modernizacja dróg krajowych.

W obecnej sytuacji gospodarczej kraju rozwój poszczególnych regionów w znacznej mierze zależy od władz regionalnych, samorządów, elit politycznych, gospodarczych oraz od aktywności i przedsiębiorczości mieszkańców. W województwie podkarpackim inwestorom sprzyja rozwinięta sieć instytucji otoczenia biznesu, Agencji Rozwoju Regionalnego, banków, izb i stowarzyszeń gospodarczych, ośrodków wspierania przedsiębiorczości, centrów innowacji i transferu technologii, ośrodków szkoleniowo-konsultingowych, centrów targowych, wystawienniczo-promocyjnych, giełd towarowych. Na uwagę zasługuje też tworzenie się struktur ponadwojewódzkich, obejmujących przeważnie te województwa, które wcześniej funkcjonowały w obrębie dawnych wielkich województw. Oprócz instytucji powstają także zespoły ekspertów, opracowujące strategie rozwoju regionów, powstają też związki gmin, których celem jest obrona ich interesów. Władze wojewódzkie prowadzą głównie działalność informacyjną i reklamową. Jak oceniają eksperci, liczba i wartość inwestycji zagranicznych w województwie podkarpackim oraz w całym kraju jest znacznie poniżej potrzeb polskiej gospodarki. Inwestorzy wybierają jednak te regiony i te kraje, które oferują lepsze warunki do prowadzenia działalności gospodarczej. Formułując i realizując działania promocyjne kierowane do inwestorów zarówno krajowych, jak i zagranicznych, należy zwrócić szczególną uwagę na odpowiedni sposób przedstawienia regionu, tak aby kojarzył się on inwestorom z atrakcyjnym miejscem lokowania kapitału.

4. Zakończenie

Działalność samorządowa i władz regionalnych po wejściu Polski w struktury UE powinna się koncentrować na problemie inwestycji zagranicznych, które w dobie transformacji systemowej nabierają ważnego znaczenia w rozwoju polskiej gospodarki. W okresie początkowym transformacji ogromnym atutem Polski dla inwestorów zagranicznych była jej wielkość, korzystne położenie czy niskie koszty pracy. Obecnie liczą się przede wszystkim warunki inwestowania i tzw. klimat inwestycyjny. Analiza klimatu inwestycyjnego wskazuje, że w odczuciu inwestorów zagranicznych warunki te pogorszyły się w ostatnich latach. Tak więc nadzieje związane z wejściem Polski do Unii Europejskiej mogą się nie spełnić. Tym bardziej że sąsiednie kraje prześcigają się w tworzeniu jak najkorzystniejszych warunków dla zagranicznych inwestorów. W Polsce nadal ograniczają ich biurokratyczne bariery, często zmieniające się i zbyt dowolnie interpretowane przepisy podatkowe, ograniczony dostęp do zamówień publicznych, trudności z nabywaniem nieruchomości i przeciągające się procedury podczas uzyskiwania zezwoleń. Potrzebna jest więc skuteczniejsza od dotychczasowej polityka państwa wobec zagranicznych inwestorów. Konieczna jest zmiana wizerunku kraju i regionów za granicą jako kraju otwartego dla zagranicznych inwestorów. Napływający do Polski kapitał zagraniczny inicjuje proces generalnego przekształcania struktury społecznej w

kierunku zgodnym z logiką gospodarki rynkowej. Stąd też wytworzenie atmosfery pozytywnej percepcji inwestycji zagranicznych w polskim społeczeństwie można zaliczyć do najważniejszych zadań polityki informacyjnej rządu i władz lokalnych. Wzrost akceptacji dla przedsięwzięć z obcym kapitałem będzie oznaczać wsparcie dla dalszej transformacji systemowej oraz zdobycia należnego miejsca w Unii Europejskiej.

Literatura

- Buckley A., *Inwestycje zagraniczne: składniki wartości i ocena*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- Działalność spółek z udziałem kapitału zagranicznego*, seria Informacje i Opracowania Statystyczne, GUS, Warszawa 2004.
- Gorzelański-Dziadkowiec M., *Inwestycje zagraniczne w Polsce*, „*Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa*” 2003, nr 1.
- Inwestycje kapitału zagranicznego w Polsce – społeczne przyzwolenie i ocena*, Serwis Informacyjny CBOS, 2000, nr 8; 2003, nr 10.
- Lista największych inwestorów zagranicznych w Polsce w pierwszej połowie 2004 roku*, materiały PAIiZ, Warszawa 2004, www.paiiz.pl.
- Przewodnik inwestora*, Centrum Obsługi Inwestora, Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego SA, Rzeszów 2004.

THE ANALYSIS OF STATE AND DEVELOPMENT OF DIRECT FOREIGN INVESTMENTS IN PODKARPACKIE VOIVODSHIP

Summary

Since the beginning of the transformation process, foreign investor interest in Poland has steadily grown. There are many attractive reasons for investing in the country like labour costs, staff qualifications, potential of the population. The potential of the Polish market is recognized as one of the most important reasons for locating new investments in the Podkarpackie. The province is situated on a major communication's cross-roads that can positively influence conditions for its development. Other good reasons for locating new investment in the Podkarpackie include the willingness of local companies to co-operate with foreign business, investment incentives. In Podkarpackie new investments are located all the time, so the list of investors lengthens every year.